

Messentrekkers
bij de Nachtwacht

‘Hoe leger het hart van een persoon is, des te meer behoefte heeft hij aan kopen, bezitten en consumeren. In die context lijkt het onmogelijk dat iemand het accepteert dat de werkelijkheid hem een grens stelt. Tegen deze horizon bestaat er evenmin een waarachtig welzijn. Wanneer dit mensentype in de samenleving dominant wordt, zullen alleen die normen worden gerespecteerd die niet ingaan tegen de eigen behoeften.’

Paus Franciscus

‘Onheilsprofeten zijn een vermoeiend bijverschijnsel van culturele spanningen. Domme optimisten zijn echter nog vermoeiender.’

Philipp Blom

De mensheid staat in het milieuvraagstuk voor een totaal nieuwe, onbekende uitdaging, waarvoor nauwelijks adequate ethische normen zijn ontwikkeld. De uitdaging wordt door velen ervaren als uitzichtloos, omdat het proces van verloedering reeds te ver zou zijn voortgeschreden. Het hoogste gezichtspunt dat een christelijke ethiek heeft te bieden en dat haar ook als maatstaf heeft te dienen, is de hoop, juist daar waar ‘zij niet wordt gezien (Romeinen 8:24).’

H.W. de Knijff

Messentrekkers bij de Nachtwacht

Een paar prangende vragen aan geloofsgenoten

Op 14 september 1975 bracht de 38-jarige W.A. de R. uit Bloemendaal een bezoek aan het Rijksmuseum in Amsterdam. Hij doorkruiste de zalen met de 17-eeuwse Hollandse meesters, tot hij zaal 224 bereikte: daar hing de Nachtwacht, het wereldberoemde werk van Rembrandt. Zonder aarzeling liep hij er op af, trok een gekarteld tafelmes waarmee hij diepe krassen op het doek begon te maken, totdat een suppoost hem wist te overmeesteren.

Als 12-jarige vrat ik gretig de krantenberichten over het voorval. De details gaven het drama alleen maar meer reliëf. Volgens ooggetuigen was de dader keurig gekleed en maakte hij geen ongewone indruk. De politie liet weten dat de man reeds enkele malen in een inrichting voor psychisch gestoorden was verpleegd. De onbesuisde actie was wereldnieuws en riep alom afschuw op.

Het tafereel komt me weer voor de geest, als ik nadenk over de manier waarop veel christenen vandaag met de schepping omgaan. De vergelijking gaat mank, inderdaad, want het is in werkelijkheid nog veel erger. Rembrandt was op het moment van de aanslag al ruim 300 jaar dood. Maar vandaag wordt onherstelbare schade toegebracht aan de schoonheid van de schepping, *in aanwezigheid van de Kunstenaar*. Alsof je een topstuk molesteert, terwijl de schilder naast je staat. Hoelang zal hij dat aanzien? Christenen zeggen zelfs de Maker te eren en te aanbidden...

Het regent rapporten over de zorgwekkende staat van onze planeet – en over ons aandeel in de toedracht. De gemiddelde Nederlander heeft een ecologische voetafdruk die minstens drie keer groter is dan deze aarde aankan. Met onze ongebreidelde productie en consumptie, onze onbeperkte behoefte aan mobiliteit maken we veel slachtoffers, nu en in de toekomst. We lijden aan *klimatologische automutilatie*, luidt de diagnose van de Vlaamse psychotherapeut Dirk de Wachter: ‘Wat we de natuur aandoen, doen we onszelf aan. Het is zelfvernietiging op wereldschaal’ (De Wachter, p.161).

Decennialang wilden we niet weten van ‘grenzen aan de groei’. Nu komen de grenzen van dat gedrag in rap tempo in zicht. ‘De mensen in onze tijd zijn de eerste generatie in de geschiedenis die er met behulp van wetenschappelijke projecten en mondiale analyses een duidelijke voorstelling van hebben dat deze crisis niet alleen mondiale gevolgen heeft, maar ook wat de consequenties van hun handelen zullen zijn’ (Blom, 39).

De aard en de omvang van de problematiek en het onvermogen van burgers, politici en industriëlen om het proces te keren – daar lig ik regelmatig wakker van. En mijn betrokkenheid bij het christelijk geloof maakt het probleem niet kleiner, eerder groter.

Zeer regelmatig ontmoet ik oprechte christenen die een graad van *milieubewusteloosheid* aan de dag leggen waar ik stil van word. Mij bekruipt dan het akelige gevoel dat ze zich gedragen als messentrekkers bij de Nachtwacht. Daarmee zeg ik uiteraard niet dat ze, zoals W.A. de R. uit B., psychisch gestoord zijn. Het zijn keurige mensen,

volledig toerekeningsvatbaar, die qua milieuvriendelijkheid lijnrecht ingaan tegen wat je van hen verwacht. Ze zijn actief lid van een christelijke gemeente, maar houden er een in veel opzichten identieke levensstijl op na als de gemiddelde Nederlander. Hoe doen ze dat toch? Ze maken serieus werk van 'navolging' en 'discipelschap', maar die termen lijken in de praktijk nauwelijks verbinding te hebben met de zorg voor de schepping. Het wemelt tegenwoordig van 'geestelijk leiders', initiatieven en bewegingen die beklemtonen te 'luisteren naar wat de Geest zegt'. Hoe kan het dat de Geest – althans volgens hen – nooit iets zegt over onze stervende planeet?

Vaak voel ik me ongemakkelijk als in de social talk van christenen onderling onbekommerd wordt gesproken over de laatste (of eerstvolgende) verre vakantie of de zoveelste budget-stedentrip. Je wilt niet als zuurpruim of spelbreker te boek staan - maar als iemand loopt te vloeken in de kerk zeg je er toch ook iets van?

Plukken we niet al te gretig de vruchten van de westerse industrie die de aarde als één groot wingewest misbruikt? Kunnen ook wij worden gerekend tot de *big spenders* die de Derde Wereld als vuilnisvat gebruiken? (Manenschijn, 183).

Ben ik te kritisch? Laten we het eens bezien door de bril van kleurrijke filosoof en polemist Etienne Vermeersch (82), die naar eigen zeggen bepaald geen christen is, hoewel hij een opleiding volgde bij de jezuiten en zijn werk nog geregeld met bijbelteksten kruidt. In zijn (bewerkte heruitgave van) *De ogen van de panda* schrijft hij dat christenen volledig zijn gericht op het hier en nu. Ze consumeren erop los als ieder ander. 'Ze

beschikken over dezelfde auto's, huizen, comfort, radio's, tv's en kleding, ze gaan eten in dezelfde restaurants, kopen dezelfde wijnen en liggen tijdens de vakantie op dezelfde stranden of maken dezelfde verre reizen als diegenen die beweren dat ze helemaal niet in het hiernamaals geloven. Kortom, in hun dagelijks gedrag verschillen zij die zich gelovig noemen nauwelijks van de ongelovigen, maar wel steekt hun wijze van bestaan schril af tegen die van de Mensenzoon, "die geen steen had om zijn hoofd op te laten rusten" (Vermeersch, p. 57).

De scherpe woorden doen me denken aan wat mijn vrouw te horen kreeg nadat ze zich jaren geleden aanmeldde als lid van de lokale werkgroep van Milieudefensie. Toen ze zei betrokken te zijn bij een kerk, was de reactie: 'Ben je lid van een kerk? Daar hebben ze toch helemaal niets met het milieu?'

Zulke reacties snijden me door de ziel. Kijk in de spiegel: wat wil je aandragen om dit overtuigend te weerleggen? Zou het kunnen zijn dat de *innerlijke secularisatie* nog omvangrijker is en zich nog dieper in de gemeenten heeft genesteld dan in sombere analyses wordt benoemd? Is – meer dan we zelf beseffen – op ons van toepassing wat geschreven staat over Demas: 'Hij heeft de tegenwoordige wereld lief gekregen'? (2 Tim. 4:10).

Stel je voor, schrijft Philipp Blom (1970), dat over 50 jaar een jonge historica zou werken aan een geschiedenis van de vroege 21e eeuw. Ze staat dan voor de hersenkraker om een aantal onbegrijpelijke zaken voor haar lezers inzichtelijk te maken. Bijvoorbeeld, dat de wetenschap de opwarming van de aarde al lang in de smiezen had, maar dat de toenmalige samenleving tergend traag en aarzelend op die enorme transformatie

reageerde (Blom, p. 15). Zeg nou zelf: betrekkelijk kort na de klimaatconferentie van Parijs, met haar onheilspellende toekomstscenario's, barstte in Nederland de discussie los over de 'noodzakelijke' uitbreiding van Schiphol naar Lelystad, vooral als gevolg van... vakantievluchten. Knappe historica die dat logisch op een rijtje krijgt.

Stel je nu eens voor – ik denk nog even mee met Blom - dat de betreffende historica ook belangstelling heeft voor kerkgeschiedenis. Ik vrees dat ze dan nog wat ingewikkelde paragrafen heeft te gaan, over het *falen* van de kerk en van gewone gelovigen, zoals ik er een probeer te zijn. Mogelijk zal ze nog wat noteren over lippendienst, over goede bedoelingen die zijn gesmoord in een onthutsende wereldgelijkvormigheid of een breed geaccepteerde afgodendienst.

6

Ja, er waren her en der individuen, die hun dwarse keuzes maakten en met vallen en opstaan een alternatieve levensstijl ontwikkelden. Er waren bescheiden initiatieven, kleine organisaties zoals Time to Turn, A Rocha en Micha, allemaal een beetje in de berm van de kerkelijke heirbaan. En er was een netwerk van 'Groene kerken'. Als je 'fair trade' koffie schonk na de dienst, als je het dak van het kerkgebouw vol legde met zonnepanelen, als de kerkrentmeesters de financiële zaken bij een duurzame bank hadden ondergebracht en nog zo wat, dan kon je een bordje op de muur schroeven. Groene kerk – het had een pleonasme moeten zijn.

Geen kwaad woord overigens over de deelnemende kerken en hun maatregelen. Maar, met alle respect, het heeft ook iets van een 'moderne aflaat'. Want in welke gemeenten

bepaalde de zorg voor de schepping *het dagelijks leven van het overgrote deel van hun leden*? Waar ontsteeg die het niveau van een van de vele werkgroepjes? In welk gemeenten werd 'het goede leven' gevierd zónder – ik noem maar wat - jaarlijkse vliegtrips en tienduizenden autokilometers? Waar maakten groepen gemeenteleden daadwerkelijk ernst met de omslag van grenzeloos consumeren naar bewust consuminderen? Waar was het streven naar en bewaren van een bescheiden ecologische voetafdruk een vanzelfsprekend onderdeel van een eenvoudig leven uit dankbaarheid? Waar had de aandacht voor de (slachtoffers van) de milieucrisis een vaste plaats in de voorbede?

7

Wekelijks bezoek ik kerkdiensten die beginnen met het votum: 'Onze hulp is in de naam van de Heer, die hemel en aarde gemaakt heeft, die trouw houdt tot in eeuwigheid en niet laat varen het werk van zijn handen.' Steeds vaker beleef ik die liturgische formulering niet als de beoogde bemoedigende proclamatie (Jonker, 143-144), maar als een woord dat ons diep-schuldig doet staan. Want als God zo hartstochtelijk trouw blijft aan zijn schepping, onderdeel van 'het werk van zijn handen', waarom laten wij het op ditzelfde punt dan zo vaak, zo massaal en zo schromelijk afweten?

8

Voor ons kan niet goedkoop zijn, wat voor God duur is (Bonhoeffer, p. 15).

9

Het belangrijkste beleidsdocument van de Protestantse Kerk in Nederland '*Kerk 2025; Waar een Woord is, is een weg*' benoemt

drie thema's die in de komende tijd van belang zijn. De migratiestroom, geweld (terrorisme) en klimaat. Dat laatste heet 'misschien wel de grootste uitdaging waar de mensheid nu voor staat'. Die constatering is al heel wat, want in eerdere visienota's ontbrak de aandacht voor het thema geheel. In die van 2012 werd de kerk nog wel aangestipt als 'alternatieve samenleving', waar het gaat om ethische keuzes,. Maar veel concreter was het kennelijk niet te maken. In *Kerk 2025* beperkt het kerkbestuur zich tot: 'Gegeven de verdergaande opwarming van de aarde zal de zorg voor de schepping hoog in het vaandel geschreven moeten worden.' Als dat niet verder uitgewerkt wordt, verwacht ik dat het niet meer wordt dan een voetnoot in de geschiedschrijving van de historica.

10

Waar komt die inertie bij veel geloofsgenoten toch vandaan? Is het onverschilligheid? Wegkijken? Kortsluiting tussen opvattingen en gedrag? Of is het grenzeloos optimisme, dat het uiteindelijk zo'n vaart niet zal lopen – zoals de zonnige misvatting van de meeste eco-modernisten die menen dat 'de techniek' vroeg of laat wel een oplossing zal brengen?

Wat de verklaring ook moge zijn, het is zeker géén gebrek aan informatie. We worden via de media dagelijks overdonderd met informatie over wat ons eigenlijk te doen staat. En de theologie kun je al evenmin verwijten met een grote boog om de hete brij heen te zijn gelopen. Er liggen veel adequate publicaties; sommige al van twintig, dertig jaar geleden, maar ze hebben in essentie niets aan actualiteit ingeboet.

Ik pak er één van de plank: Evert van der Poll en Janna Stapert: *'Als het water bitter is;*

evangelisch denken en de milieucrisis. Ik las het bij verschijnen, in 1988, met rode oortjes: 'Wij zijn deel van het probleem. Ook wij vervuilen, ook wij doen mee aan de waanzinnige spiraal van produceren en consumeren.' En: 'We vernielen de grondslagen van de schepping en leven eraan voorbij, omdat ook bij ons de grondslagen van denken en handelen scheef zitten.' Van der Poll & Stapert riepen op tot een levensstijl die aan de bekering – toch een codewoord binnen het orthodox-protestantisme – beantwoordt, ook als het gaat om het bewaren en beheren van de aarde.

Ze waren er diep van doordrongen dat de milieucrisis een appèl doet op ons geloof. Dezelfde grondtoon vind je in een boekje dat in 1990 door de synode van de toenmalige Nederlandse Hervormde Kerk ter bespreking werd aangeboden aan lokale gemeenten. We zullen op de milieucrisis moeten reageren, was de teneur. Wegkijken is ook een reactie, namelijk het afzien van verantwoordelijkheid tegenover God en de naaste. En dan volgen enkele messcherpe observaties: 'We moeten daarom inzien dat de milieucrisis ons treft in de diepste kern van ons christen-zijn. Wij zijn medeverantwoordelijk, of we willen of niet. Het 'mene tekel' wordt ook aan de muren van onze kerken geschreven. Onze milieuvervreemding is een teken van vervreemding van God. Onze zorgeloosheid met betrekking tot het stervende milieu is een vorm van liefdeloosheid tegenover God. Hoe kunnen we beweren God lief te hebben en tegelijkertijd niet liefhebben wat zijn aandacht heeft? Wanneer wij niet liefhebben wat door God tot voorwerp van zorg en aandacht is gemaakt, de mensen en de natuur om ons heen, hebben wij de God van liefde dan wel werkelijk lief?' (De gaarde een woestijn? p. 18).

Hier zitten we bij de kern van het probleem. En hier wordt ook meteen duidelijk wat er op het spel staat. Het is een kwestie van geloof of ongeloof, van God of de Mammon, van deze wereld of de toekomstige. Het raakt ook aan de geloofwaardigheid van de christelijke gemeente, het missionaire getuigenis, etc. Hoe pijnlijk het ook is om dit onder ogen te zien, we kunnen hier beter niet weggijken.

Ik vind het schrijnend om vast te stellen dat deze en vele andere publicaties zo *onverwerkt* aan de vergetelheid zijn prijsgegeven.

11

In december 2015 – de maand van de klimaatconferentie in Parijs - organiseerden we in mijn kerkelijke gemeente in Amersfoort een ‘mini-klimaattop’ over ‘duurzaam denken en doen’. onder het motto ‘Groener dan de Paus?’ We hadden allerlei ‘seculiere’ lokale initiatieven uitgenodigd om korte praktijkgerichte presentaties te verzorgen. Dus kregen de bezoekers informatie over zonnepanelen op het dak van de sportschool tegenover de kerk, over de afvalarme supermarkt in de binnenstad, een lokale creatieve *designer* presenteerde de milieuvriendelijke transportfiets die hij had ontworpen, etc. Hoogleraar Fred van Iersel trapte de avond af met een boeiende toelichting op de encycliciek die Franciscus had geschreven met het oog op de Parijse klimaattop. Sommige ‘groene’ Amersfoorters die we hadden uitgenodigd voor de presentaties waren aangenaam verrast te horen dat er in de kerk teksten rondgingen die zo overeenkwamen met hun persoonlijke drive. De avond liet me met nogal wat vragen achter. Waarom was er zo weinig belangstelling? Maar ook deze: Mis je als kerk niet een enorme (missionaire) kans, als je de groene paragraaf van je geloofsbrieven zo verwaarloost? Want zou je over

dit onderwerp niet een heel goed gesprek kunnen voeren, over de kerkmuur heen? Bijvoorbeeld over de vraag: Wat is een goed leven?

Door de zorg voor de schepping zo lang zo stiefmoederlijk te behandelen heeft de kerk zichzelf met een fors probleem opgezadeld. De indruk kon ontstaan alsof het een vrijblijvende optie is, een speeltje van christenen die een beetje 'groen doen'. Laatst viel me dat tijdens een verjaardags-visitatie weer op, in gesprek met een sympathieke kerel, een trouwe kerkganger: "t Is dat je er nu zo over zit te praten... ik ben er eigenlijk helemaal niet zo mee bezig...'

12

Orthodox-protestanten hechten bij ethische issues doorgaans aan een stoere stellingname, ook als die niet in de mode is. Of het nu gaat om lastige discussies over voltooid leven, zwangerschapstesten, abortus, etc. het geweten staat scherp afgesteld.

Je zou wensen dat hetzelfde principiële geluid klonk in gesprekken die raken aan de zorg voor de schepping. 'De weekendboodschappen? Die haal ik altijd met de fiets.' 'We kopen zoveel mogelijk tweedehands, want als je ziet wat er anders weggegooid wordt...' 'Ik wil me niet langer laten koeioneren door wat 'de markt' me voorschrijft'. 'Ik vind het een sport om mijn huishouden te verduurzamen.'

Bij dat scherp afgestelde geweten, speelt het besef mee dat ons leven zich voltrekt *coram Deo*, voor het aangezicht van God; Hij heeft ons geschapen, aan Hem zijn we verantwoording verschuldigd. 'Al zou het op korte termijn niet veel uithalen of ik mijzelf beperkingen opleg, ik doe het voor God. Voor Hem, die in het verborgene ziet'

(Van der Poll & Stapert, p. 159). En ik doe het voor mijn naaste, dichtbij en ver weg, ook al zal die van het effect van mijn actie niets merken of weten.

13

Wat staat ons te doen? Ik kan het allemaal niet voor elke lezer bedenken of voorschrijven. Maar ik weet wel de richting: *Terug*. En dan niet in de eerste plaats omdat we ons laten regeren door angst voor de doemscenario's van een almaar stijgende zeespiegel en een uit de rails gelopen klimaat. Terug naar een werkelijk besef van de basale relaties waarin we geschapen zijn.

Terug naar God

'Wij staan collectief schuldig, we kunnen zelfs de omvang van onze schuld amper peilen. Het probleem loopt ons aan alle kanten over de schoenen. Erbarm U over ons.'

Christelijke bezinning op de milieucrisis begint met inkeer. Die erkenning zal wel even tijd vergen, want ze zet een streep door veel wat we lange tijd volkomen vanzelfsprekend vonden. Het is louter lucht verplaatsen als een schuldbelijdenis niet gepaard gaat met de bereidheid om een andere weg in te slaan. Er is een samenhang tussen inkeer en omkeer. Vandaar:

Terug naar het eenvoudige leven

We zullen een proces op gang moeten brengen waarin we allerlei aspecten van ons leven kritisch onder de loep durven nemen, bij het licht van onze verantwoordelijkheid voor de schepping. Via die route hervinden we het eenvoudige leven in dankbaarheid. Dr. Arie Spijkerboer (1928-2012) schreef daar aan het slot van zijn autobiografie prachtige regels over: 'Voor het belijden van Jezus

Christus in onze tijd, voor het leven in de dankbaarheid die het geloof in Jezus Christus met zich meebrengt, weet ik geen beter woord te bedenken dan: het eenvoudige leven. Dat je je werk behoorlijk doet en dat je je werk, als het even kan, als dienst opvat, spreekt vanzelf. Maar verder leef je eenvoudig: je hoeft niet alles aan te schaffen wat je je misschien zonder enig bezwaar aan zou kunnen schaffen.'

Wat dat eenvoudige leven concreet inhoudt verschilt uiteraard van persoon tot persoon. In hoofdzaak zal het betekenen dat we zoveel mogelijk afstand doen van 'welvaart' die die naam eigenlijk niet mag dragen, omdat ze ten koste gaat van onze relatie tot God, de schepping, onze naaste en uiteindelijk onszelf. Er zal *gekozen* moeten worden. *Kappen nou* met de afgoden van deze tijd! Radicaler kan ik het niet maken.

En geloof het of niet: het zal ons leven niet *verarmen*, eerder *verrijken*. Dat is een echte ontdekkingstocht: je doet ervaringen op die je niet voor mogelijk hield. Je hervindt het goede leven: je leert genieten van genoeg, van herstel van relaties; je ontdekt dat soberheid een verborgen *glans* heeft, je geniet samen van een (h)eerlijke maaltijd, je herwaardeert de natuur om de hoek, de smaak van het seizoen en de streek en de schoonheid van het Hollandse landschap.

14

De vrucht van de Geest is liefde, blijdschap, vrede, geduld, vriendelijkheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, *zelfbeheersing* (Gal. 5:22).

15

Op Hemelvaartsdag 2018, waarop ik de laatste hand leg aan deze tekst, zit ik 's morgens in de kerk. We lezen uit de brief van Paulus

aan de Kolossenzen, hoofdstuk 3, over de oude en de nieuwe mens.

'Als u nu met Christus uit de dood bent opgewekt, streef dan naar wat boven is, waar Christus zit aan de rechterhand van God. Richt u op wat boven is, niet op wat op aarde is.

Laat dus wat aards in u is afsterven.... lage begeerte en ook hebzucht – hebzucht is afgoderij...

...nu u de oude mens en zijn leefwijze afgelegd hebt en de nieuwe mens hebt aangetrokken, die steeds vernieuwd wordt naar het beeld van zijn Schepper en zo tot inzicht komt.'

16

'Stel dat je geheugen wordt gewist tijdens de overgang naar het hiernamaals, maar dat je één herinnering mag kiezen die je dan tot in de eeuwigheid krijgt afgespeeld, welke zou dat dan zijn?' Leiderschapstrainer Jacky van de Goor legde die vraag in het kader van haar promotie-onderzoek voor aan 100 proefpersonen, jongeren, ouderen, daklozen, bankiers, een bont gezelschap. Wat opviel: de momenten die deze mensen kiezen, hebben meer gemeen dan je zou denken. *Ze gaan zonder uitzondering niet over materiële zaken.* Samen een kop koffie drinken, de kinderen naar bed brengen of een boekje voorlezen, een jeugdherinnering van een weiland aan het eind van een zomerdag, het verzorgen van een dementerende moeder (Trouw, 21 april 2018).

Denkstof.

17

Nog een paar tips voor onderweg:

Onderken dat de aanbevolen route haaks staat op onze tijd, waarin van alle kanten wordt geappelleerd aan onze begeerte. We willen alleen maar méér. Het liefst willen we een schoon milieu als een toevoeging aan ons pakket consumptieve voorzieningen. 'Naast alles wat we al hebben en voor geen goud willen missen, willen we ook nog een schoon milieu. Maar het mag niks kosten; het moet aan het bestaande pakket worden toegevoegd. En dat kan niet.' (Manenschijn, 183).

Reken op veel tegenwind. In deze tijd waarin 'groei' met hoofdletters wordt geschreven, behoren degenen die pleiten voor 'terug' tot de afhakers en losers. De Vlaamse psychiater-psychotherapeut Dirk de Wachter weet het creatief te formuleren: 'Groeï, ja, maar dan in traagheid. In duurzaamheid. In wederkerigheid. In verbinding' (De Wachter, 164).

Onze complexe samenleving is allesbehalve 'scheppingsvriendelijk'. De techniek kan veel bijdragen - ten kwade, gelukkig ook ten goede. Maar zonder bekering zal het niet gaan. Simpele oplossingen zijn niet voorhanden. In ieders leven is er veel kwaad dat zich niet één twee drie laat uitbannen. We hebben elkaar nodig, om elkaar op te scherpen en te ondersteunen.

Precies op dit punt kan de christelijke gemeente een belangrijke functie vervullen. Volgens Arjan Plaisier, oud-scriba van de Protestantse Kerk in Nederland, heeft de kerk onder andere een functie als 'parlement', een kring waarin het onderlinge gesprek plaatsvindt, een plek van bemoediging, correctie, meditatie en gebed. Zo is de kerk een 'oefenplaats voor een leven als volgeling van Jezus. Het is de plaats voor een 'moreel beraad'. Zo helpt het evangelie om de armzaligheid van de afgoden van de tijd te

doorzien. Het helpt vooral om een leven te leiden dat weet van de Schepper, van het leven als gave en van de kunst van de overgave aan God en de naaste' (Plaisier, p. 149). Heeft de kerk – en dan bedoel ik nadrukkelijk de geloofsgemeenschap dicht bij huis en bij het dagelijks leven, de lokale gemeente; heeft *díe kerk* niet dringend behoefte aan moreel beraad over de levensstijl van haar leden? Kunnen we samen ontdekken wat het voor ons vandaag concreet betekent dat we geloven in de Schepper, die het werk van zijn handen niet laat varen?

Laat dan alles maar ter tafel komen. Feiten, meningen en gevoelens. De onwil en het gevoel van onmacht, de verlamdend-onheilspellende informatie die je alleen maar chagrijnig stemt, maar ook: de omstandigheden die het zo verrekte gemakkelijk maken om te pakken wat je pakken kunt. De echte rekening voor je goedkope vliegtickets wordt toch elders gedeponeerd. En je kunt jezelf lang voor de gek houden dat je die tienduizenden kilometers in een relatief schone (al dan niet elektrische) auto rijdt. Maar wie betaalt de prijs van de milieuschade door het autobandengruis, de gigantische hoeveelheid microplastics die jaarlijks in het oppervlaktewater terechtkomt of als fijnstof de lucht verontreinigt?

Ik herhaal: we staan *allemaal* schuldig. Dus laten we ophouden met het voorspelbare afweermechanisme 'dat we elkaar toch zeker niet de maat gaan nemen?' Vanwaar die allergie? We dienen elkaar in de dienst aan de Heer, zijn schepping en schepselen. In dat kader mag toch over en weer *elke* vraag gesteld worden?

Hoe beperk jij je energieverbruik? Hoe eerlijk is jouw kleding? Hoe kun je op een aantrekkelijke manier de milieubelastende vleesconsumptie terugdringen? En: Als jij

vandaag voor de *fun* naar Schiphol gaat, heb je dan niet wat uit te leggen - aan de Schepper en aan anderen, in de gemeente?

19

We zijn het niet gewend om elkaar zo (kritisch) te bevragen. In onze tijd wordt dat al snel als betuttelend uitgelegd. Onterecht, lijkt me. 'De aarde is ons *gemeenschappelijke huis*', schrijft paus Franciscus in zijn encycliek 'Laudato si'. Het handelen van elk individu kan van invloed zijn op het welzijn van anderen, de medebewoners van het huis. Anders dan bij bijvoorbeeld overmatig roken en drinken, heeft milieu-verzielend gedrag gevolgen voor anderen, nu en in de toekomst.

Het is een krachtige metafoor, dat gemeenschappelijke huis, omdat het ook invoelbaar maakt hoe absurd de situatie is wanneer de één wél zorgdraagt voor de schepping en de ander zich er niets aan gelegen laat liggen. Alsof een van de bewoners aan de voorzijde van het gemeenschappelijke huis driedubbele beglazing staat te monteren, terwijl een ander vanuit de achtertuin de ramen in kegelt.

20

Zondag ga ik weer naar de kerk.
'...en niet laat varen het werk dat zijn hand begon...'
Waar kan ik anders op hopen?

Ik heb zo'n donkerbruin vermoeden dat het dwars door de crisis heen gaat.

Koos van Noppen, Amersfoort
koosvannoppen@gmail.com

Deze brochure is te downloaden via
www.arocha.nl.

Met dank aan degenen die kritisch meelazen:
*Wim Dekker, Machiel van der Giessen,
Bert en Wilma de Leede, Embert Messelink,
Paul Schenderling, Margje Schuurman,
Beppie de Vries*

Ontwerp
Ivar van loen (www.ivarontwerpt.nl)

Druk
Torendruk, Nijkerk

Gebruikte literatuur:

Philipp Blom, Wat op het spel staat, Amsterdam 2017.

D. Bonhoeffer, Navolging, Amsterdam 1964.

Franciscus, Paus. Laudato si. Encycliek van Paus Franciscus over de zorg voor het gemeenschappelijke huis. Utrecht: Pers & Communicatie van het Secretariaat van het Rooms-Katholiek Kerkgenootschap, 2015.

Generale Synode van de Nederlandse Hervormde Kerk, De gaarde een woestijn? De milieucrisis en de verantwoordelijkheid van de kerk. Een verkenning ten behoeve van het gesprek in de gemeenten, aangeboden door de Generale Synode van de Nederlandse Hervormde Kerk. Den Haag 1990.

H. Jonker, Liturgische oriëntatie, gesprekken over de eredienst, Wageningen, z.j.

H.W. de Knijff, Tussen woning en woestijn; milieuzorg als aspect van christelijke cultuur, Kampen 1995.

Gerrit Manenschijn, Geplunderde aarde, getergde hemel; ontwerp voor een christelijke milieu-ethiek, Baarn 1988.

Arjan Plaisier, Overvloed en overgave; een caleidoscopisch geloofsboek, Zoetermeer 2013.

Evert van der Poll & Janna Stapert, Als het water bitter is; evangelisch denken en de milieucrisis. Sliedrecht 1988.

A.A. Spijkerboer, Een rondje om de kerk; kroniek van een halve eeuw. Kampen 2001.

Etienne Vermeersch, De ogen van de panda; een kwarteeuw later. Antwerpen 2010.

Dirk de Wachter, De wereld van De Wachter, Tiel 2016.

